

HET BELEG VAN OOSTENDE 1601-1604 WAARHEID EN VERDICHTSEL

gecompileerd door **Raf SEYS**

Op zoek naar de Vlaamse volkssagen die de Koekelaarse geschiedschrijver Pieter LANSSENS (1801-1879) voor het "Gentse Kunst- en Letterblad" (1840-1845) optekende, stootten we op een sage in verband met het Beleg van Oostende. Sage doet denken aan het Duitse werkwoord sagen, d.i. zeggen, en valt te omschrijven als "oorspronkelijke mondeling overgeleverde vertelling met geschiedkundige kern, maar door de fantasie uitgebreid en versierd". In het "Kunst en Letterblad" werden deze sagen opgetekend door J.W. WOLF, volgeling van de gebroeders GRIMM, als basismateriaal voor sprookjes en andere verhalen. Het Beleg van Oostende verscheen in genoemd veertiendaags tijdschrift als het nummer XXXVIII van de sagenreeks. Het werd ondertekend Pr. V.D., zijnde de initialen van Prudens van Duyse (1804-1859), in 1838 stadsarchivaris te Gent, "een der vooraanstaande figuren uit de periode der ontwakende Vlaamse Beweging en de voornaamste onder de Vlaamse dichters der romantiek". Het Beleg van Oostende vond hij overigens in de Gentse archieven, in een handschrift van P. d'OBERCOURT, getiteld "Oorspronck van Nederlandt".

Om deze sage doorzichtiger te maken, is het verantwoord haar in historische context te stellen. In "Belgische geschiedenis" van R.J.E. HÉBETTE en M. VOET (3e uitg., 1942) leerden we in onze jeugdtijd, in hoofdstuk IX, met het Spaans tijdvak kennis maken. Eerst kregen we de opdracht LEES, vervolgens het formeel bevel LEER.

LEER

"De regering van Filips II werd door een grote opstand gekenmerkt. Onder het bestuur van Margaretha van Parma sloot de adel het "Eedverbond der Edelen" en eiste de afschaffing van de plakaten. Ondertussen vernielden de Beeldenstormers, benden dweepzieke protestanten, talrijke kerken. Filips II stuurde de hertog van Alva naar onze gewesten om de oproerlingen te straffen. Maar zijn bloeddorstige maatregelen verbitterden de bevolking. Hij werd naar Spanje teruggeroepen. Requesens volgde hem op en wilde door verzoeningsmaatregelen een einde maken aan de opstand, doch hij gelukt er niet in en stierf weinige tijd later. De Nederlanden bleven verscheidene maanden zonder landvoogd : de Staatsraad nam het bestuur van het land in handen. Overall heerste wanorde. De opvolger van Requesens, Don Juan van Oostenrijk, bekrachtigde door zijn "Eeuwig Edict" te Marche-en-Famenne de "Pacifictie van Gent". Alleen de godsdienstvrijheid wilde hij niet erkennen en de oorlog duurde voort. Don Juan nam Namen in en behaalde de overwinning te Gembloers. Onder zijn opvolger Farnèse had de scheiding tussen de zeven noordelijke provinciën en de tien zuidelijke provinciën plaats (1579). Farnèse herwon verscheidene steden in het Zuiden, die Willem van Oranje trouw gebleven waren. Filips II wendde een laatste poging aan om de Nederlanden terug onder zijn gezag te brengen : hij stond ze af aan zijn dochter Isabella, gehuwd met Aartshertog Albrecht van Oostenrijk. Deze poging mislukte en de aartshertogen waren verplicht de oorlog tegen de Verenigde Provinciën voort te zetten. De voornaamste feiten uit deze strijd zijn de slag bij Nieuwpoort (1600), het beleg van Oostende (1601-1604) en het Twaalfjarig bestand (1609-1621). Bij de dood van Albrecht keerden de Nederlanden tot Spanje terug. De oorlog tegen de Verenigde Provinciën eindigde in 1648 met het Verdrag van Munster. Van 1648 tot 1713 was ons land het toneel van de strijd tussen Spanje en

Frankrijk, dat de Nederlanden wilde overheersen. Ten slotte kwamen onze provinciën in 1713, door het Verdrag van Utrecht, onder Oostenrijks bewind".

Ary SLEEKES (1888-1966) noemde het Beleg van Oostende met de titel van het nummer 7 van zijn Oostendse heemkundige boeken, "een der Vijf glanspunten uit de geschiedenis van Oostende" (1962).

Over het Beleg van Oostende werd heel wat geschreven. In zijn voornoemd boek verwijst Ary SLEEKES naar de bijzonderste werken die aan dit onderwerp werden gewijd. Wijzen we hier in eerste instantie op het boek van de Oostendenaar Edward VLIETINCK (1864-1937) : "Het oude Oostende en zijne driejarige belegering 1601-1604. Bloei en ondergang met de beroerten der XVI eeuw" (1897). Hiervan verscheen in 1975 een anastatische herdruk, waar de "Vlaamse Vereniging voor Familiekunde, afdeling Oostende", voor instond.

Ary SLEEKES heeft zijn "Oude Oostendse straten en gebouwen" (1960) "Piëteitsvol aan wijlen Edward Vlietinck, de Oostendse geschiedschrijver, opgedragen". Voegen wij hieraan toe dat De Plate, in 1972, instond voor de publicatie van een brochure van Raf SEYS over "Edward Vlietinck, geschiedschrijver van het Oude Oostende", ook dat, in 1985, de stad Oostende de naam van Edward VLIETINCK aan de nieuwe zijstraat van de Zandvoordeschorredijkstraat, waarmee een destijds voorstel van Ary SLEEKES in vervulling ging.

In de meeste encyclopedische naslagwerken wordt over het beleg van Oostende aandacht gevestigd. We citeren eruit enkele wetenswaardigheden.

"De stad werd belegerd door aartshertog Albrecht op 4 juli 1601 en kapituleerde, dank zij de verdediging door Charles van der Noot en generaal Sir Francis Vere, slechts op 22 december 1604. Het Oostendse garnizoen werd gemachtigd naar Zeeland terug te keren". (M. SERVAIS, J. PASUINI. Zie "Dit is West-Vlaanderen", deel 2, 1960, blz. 1262).

"Gedenkwaardig is het beleg van 1601-1604 door aartshertog Albrecht en Spinola, waarbij de stad grondig vernield werd en de Staatsen 50.000, de Spaanse belegeraars 80.000 man verloren". (L. DEWACHTER. Zie "Winkler Prins Encyclopedie", deel 14, 1952, blz. 793).

Om met Ary SLEEKES te getuigen : "Dit beleg is een der beroemdste geweest in de geschiedenis en in ieder geval de merkwaardigste gebeurtenis uit de geschiedenis van Oostende. Talrijke boeken werden geschreven over dit langdurig en heldhaftig beleg, dat vergeleken werd met het beleg van Troje". "Ik weet niet of Troje een verduitsel is, maar ik weet dat Oostende een waarheid is. Aldus begint een schrijver van de XVIIe eeuw zijn verhaal van het beleg van Oostende". ("Vijf glanspunten uit de geschiedenis van Oostende", 1962, blz. 39-40). Hierbij kan de actuele tv-vraag gesteld worden : Waar of Niet waar ? In elk geval is er een sage aan verbonden : een illustratie van wat GOETHE, in 1811, met de titel van een autobiografisch werk, "Dichtung und Wahrheit" noemde, zegge verduitsel en waarheid, begrippen die in Oostende weliswaar niet vermengd werden en niet meer vermengd zullen geraken.

DE VOLKSAGE : PROLOOG VAN HET BELEG

"Een rijke pachter, wonende tussen Brugge en Middelburg, is in de zomer van den jare 1600 gekomen met een voer houts, naar Brugge. Onder wege ontmoette hij soldaten, die

hem dit hout wilden afkopen. Daar hij vreesde in plaats van geld, slagen tot betaling te krijgen, wendde hij voor, dat hetzelfde, als reeds verkocht voor Brugge bestemd was. "Vrees niet", zeiden de soldaten, "voer het slechts met ons tot in het fort, gij zult rijkelijk voor uwe moeite voldaan worden". De pachter, voor het verlies zijn paarden en verdere gevaren beducht, willigde hunne vraag in. En komende in het fort, omtrent Oudenburg, zo hem dacht, heeft hij het hout van de wagen geworpen, en uit hoofde der hitte, van hen drinken begeerd. "Ga in de kelder", spraken zij, hem op een vervallen huis wijzende. De boer vond er een menigte soldaten liggen slapen. Een hunner stond op, en de tap ener ton uittrekkende, liep er vocht uit, gelijk aan rode wijn of bloed, dat eindelijk tot de knoeselen toe opklom. De soldaten, die tot dusverre stil gelegen hadden, bewogen zich nu, en zeiden: "Pachter, bemerk wel wat gij hier ziet: het is een voorteken van wat zal gebeuren in de omliggende plaatsen, waar er zo veel volk zal verslagen worden als gij hier bij hopen ziet liggen, en waar het bloed, zo overvloedig als deze rode wijn, zal verstort worden; ja, waar 't dat de aarde door hare droogte het niet dronke, zoude men ook wel tot de knoeselen in 't bloed gaan". Hiermede zijn de soldaten verdwenen; de pachter zag niets meer en werd bevreesd. Uit de kelder geraakt zijnde, heeft hij God gedankt, zijn voer houts hervonden, en dit weer naar huis gebracht". (Uit een handschrift van P. d'OBERCOURT. Omwille van de leesbaarheid werd de spelling enigermate aangepast).

Dit verhaal doet denken aan een "Wonderbaer voorval van een boerken te Couckelaere, door de vrybuiters in den Geuzenbosch uitgestroopt, byna vermoord en verlost door zyn rozenhoedje", zich afspelend in 1601, kort voor het beleg van Oostende, een verhaal verschenen in de "Geschiedenis van Vlaenderen" door Jan Petrus VAN MALE (1681-1735). Dit historisch werk blijkt geschreven te zijn omstreeks 1730, doch werd pas in 1842 uitgegeven. Verwijzen we dienaangaande naar het "Jaarboek Coclariensia 1979" met een "proeve tot kritische interpretatie" door Jozef HEUS (blz. 32-40). Door de heemkring Coclariensia werd het "Wonderbaer voorval", in 1993, in Franse vertaling, in Ariën-aan-de-Leie/Aire-sur-la-Lys (Noord Frankrijk) verspreid (zie Raf SEYS, "Drie wandelingen in de Koekelaarse tuin der volkskunde", 1993, blz. 128 en 129-130).

COULEUR ISABELLE

Over aartshertog Albrecht van Oostenrijk, ° 1559, landsheer (of soeverein) van de Nederlanden, 1598-1621, lezen we in de "Verschuerens Modern Woordenboek" (editie van 1979)n dat hij de zoon was van keizer Maximiliaan II, dat hij in 1577 kardinaal en aartsbisschop van Toledo werd, dat hij in 1598 evenwel afstand deed van zijn kerkelijke waardigheid, dat hij in 1598 in het huwelijk trad met Filips' dochter Isabella, die als bruidschat de Nederlanden had gekregen. Ook lezen we daarin dat hij tevergeefs trachtte de Noordelijke Nederlanden te heroveren. "Werd in 1600 bij Nieuwpoort door prins Maurits van Oranje verslagen; veroverde in 1604, door Spinola, Oostende na een driejarig beleg, sloot in 1609 het Twaalfjarig Bestand en overleed in 1621 te Brussel.

Over Isabella, vorstin der Nederlanden, ° 1566, is geweten dat ze, na de dood van Albrecht, als landvoogdes regeerde. Zij overleed te Brussel in 1633. In Oostende herinnert aan haar de Aartshertoginnestraat, onmiddellijk na 1604 ontworpen. Ook met een anecdote blijft zij aan de stad verbonden.

"De aartshertogin Isabella had ter gelegenheid van het beleg van 1601 de gelofte gedaan niet meer van hemd te veranderen tot de dag dat de stad zou ingenomen worden". Daar het beleg drie jaar en drie maanden duurde, nam het prinselijk linnen een nogal bijzondere kleur aan waaraan men de naam "isabella" gaf. In zijn woordenboek der Franse

taal heeft LITTRÉ als volgt "isabella" bepaald : " Een kleur tussen wit en geel, waarin het geel de bovenhand heeft". (M. SERVAIS, in "Dit is Vlaanderen", deel 2, 1960, blz. 1263).

Ook in Larousse wordt de kleur "isabelle", even anecdotisch, beschreven. "Du nom de l'archiduchesse d'Autriche Isabelle, fille de Philippe II, dont le mari assiégeait Ostende et qui fit voeu, dit-on, de ne pas changer de chemise avant la prise de la ville. Celle-ci eut lieu après plus de trois ans, et le nom de la princesse serait resté à la couleur que sa chemise avait prise dans cet intervalle. (On a rapporté quelquefois, mais à tort, cette anecdote à Isabelle la Catholique). D'une couleur café au lait. Cheval isabelle, de couleur isabelle avec les crins et les extrémités noirs. Nom masculin. Couleur isabelle : drap d'un isabelle presque blanc. Cheval de couleur isabelle : monter un superbe isabelle".

OOSTENDE EN DE BOERENKRIJG IN 1798

door **J.B. DREESEN**

In 1998 wordt in Vlaanderen de Boerenkrijg van 1798 herdacht. Daarvoor vond in november 94 te Bornem de stichtingsvergadering plaats van een Nationaal Boerenkrijgcomité dat zich als doel stelt van 1998 het Boerenkrijgjaar te maken.

De oprichtingsvergadering ging door te Overmere op 08 april 1995. 83 gemeenten, steden, heemkringen en instellingen waren aanwezig of vertegenwoordigd. Op de daaropvolgende vergaderingen werd een programma opgesteld dat de volgende punten bevat :

- een wetenschappelijke studie over de tijdsgeest, de oorzaken en de gevolgen van de Boerenkrijg wordt aangevat onder leiding van Prof. Dr. Luc FRANÇOIS. 130 van zijn leerlingen zullen eraan medewerken, verder wordt een oproep gedaan voor alle mogelijke informatie over het onderwerp.
- de diverse vieringen in Vlaanderen worden gecoördineerd door het Comité.
- een groots opgezette tentoonstelling wordt voorzien.
- in Gent wordt een Internationaal Colloquium gehouden waarin de Boerenkrijg centraal staat.
- er wordt een beroep gedaan op de Heemkringen om overblijvende herinneringen op te sporen zoals monumenten, gebouwen, straatnamen, publicaties enz., enz.

Een eerste vraag die zich voor ons hierbij stelt is die van een eventuele rol van Oostende in dit gebeuren. In geen enkele publicaties over Oostende wordt melding gemaakt van enige gebeurtenissen in verband met de Boerenkrijg en Oostende.

Het enige dat een aanwijzing geeft is een merkwaardig handschrift dat de Oostendse Stadsbibliotheek in 1942 verwierf. De auteur ervan is onbekend en het stuk draagt als titel "Stad Oostende. Dag-journaal van 1793 tot 1802".